

T-CENTRALEN

Vård på centralen

Om när de medborgliga rättigheterna inte räcker till

Magnus Karlsson
Viktoria Wallin

**Vård på centralen
Om när de medborgliga
rättigheterna inte räcker till**

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	5
Metod	6
Resultat	7
Med Facebook som klubbstuga	7
En ny typ av organisation – som finns när den behövs?	8
Till lärdom för det civila samhället ...	8
... och för det offentliga	9
Frågor som återstår	9
Referenser	10

Sammanfattning

Organisationen (VpC) bildades av ideella krafter för att möta flyktingvågen vid T-centralen under hösten 2015. Under några månader organiserades hundratals vårdutbildade personer för att utan ersättning bistå med enklare medicinskt stöd till de som anlände. Karlsson och Wallin visar i sin studie hur organisationen på flera sätt var nyskapande: den organiserades med hjälp av sociala medier, den var redan från början höggradigt professionaliserad och den kom att utgöra en röst för mänskliga rättigheter trots att deras företrädare försökte att hålla en låg massmedial profil.

Syftet med föreliggande studie är att beskriva och bidra till den teoretiska förståelsen av en ny typ av organisering i det svenska civila samhället, där betydande resurser mobiliseras kring ett specifikt behov utifrån en egen hjälpanderationalitet, och där ambitionen är att såväl bidra med konkret stöd som att verka för social förändring. I studien diskuteras hur organisationen uppstår i spänningsfältet mellan medborgerliga och mänskliga rättigheter, där de förra företräds av det offentliga medan de senare har stor betydelse för dem som valde att engagera sig ideellt.

Inledning

Vård på Centralen grundades hösten 2015 av läkarstudent Susanna Charboti. Organisationen skapades som ett svar på det vårdbehov som fanns bland nyanlända flyktingar under perioden och engagerade som mest cirka 500 läkare, sjuksköterskor, läkarstudenter och andra. Under hösten och vintern var organisationen dagligen på plats på Stockholms Centralstation och gav basal sjukvård till flyktingar.
(Från organisationen Vård på Centralens webbplats, våren 2017)

Organisationen Vård på Centralen (VpC) kom till under det som kommit att kallas flyktingkrisen. Den skapades på sociala medier, framför allt på Facebook, och spelade stor roll när en mängd syrianska flyktingar med vårdbehov nådde Stockholm centralstation i början av september. ”Polis och frivilligorganisationer uppgav på tisdagskvällen att man tagit emot 800 flyktingar som anlänt till Stockholms centralstation med tåg och bussar från Malmö” rapporterar till exempel Svenska Dagbladet (15/9). En av frivilligorganisationerna var VpC – som bildades i stunden.

Projektet bidrar till kunskap om samverkan mellan det offentliga och det civila samhället i ett nationellt ansträngt läge. Det bidrar till en ökad förståelse för hur högt professionaliserade yrkesgrupper närmast momentant organiserar sig via sociala medier och inom ramen för det civila samhället bidrar med stöd som vanligen erbjuds genom det offentliga. Studien ska ge genuint ny kunskap om en typ av organisering som gjorts möjlig först efter de sociala mediernas genombrott.

Professor Magnus Karlsson och doktorand Viktoria Wallin, båda vid Ersta Sköndal Bräcke högskola, har studerat hur VpC blev till och arbetade under de hektiska månaderna 2015. De menar att det som hände kring VpC kan bidra till en unik förståelse av delar av det svenska civila samhället. Hur fördelas socialt ansvar mellan det offentliga och det frivilliga i en krissituation? Vad händer i Sverige när stora grupper med mycket resurser, i det här fallet vårdpersonal, snabbt organiserar sig i det civila samhället kring tillfälliga insatser?

Metod

Karlsson och Wallin genomförde studien som en fallstudie i samarbete med Vård på Centralen. Den bestod av tre delstudier. I en första del studerades organisationens dokumentation på Facebook. I en andra del gjordes intervjuer med organisationens centrala företrädare. I en tredje del skickades en elektronisk enkät ut till de volontärer som var organiserade. Information om forskningsprojektet spreds bland annat via organisationens slutna Facebook-grupp.

Det skrivna material som fanns samlat på Facebook-gruppens sida studerades utifrån hur organisationen kommunicerade sin verksamhet, hur den blev till, byggdes upp och organiserades. Information från dataflödet avidentifierades, sammanställdes och analyserades utifrån ett organisationsperspektiv.

Därefter genomfördes individuella intervjuer med sju nyckelpersoner i organisationen. Personerna valdes strategiskt utifrån sina respektive sin kompetens och sina roller i organisationen. Intervjuerna syftade till att komplettera det skrivna material som fanns på Facebook, för att vidareutveckla tolkningar om organisationen och de hjälpanse insatser som genomfördes. Informanterna tillfrågades om sitt engagemang i organisationen, och hur de såg sina motiv till engagemang i relation till olika solidaritetslogiker. Intervjumaterialet analyserades i relation till organisationens möjliga solidaritetsincitament och skäl till engagemang som varit drivande.

I den tredje delstudien inhämtades data via en webbenkät. Enkäten baserades på ett redan befintligt frågeformulär som är skapat och använt vid flera tillfällen för befolkningsstudier om svenskars volontärinsatser. Enkäten kompletterades med frågor relevanta för sjukvårdande insatser och frågeområden som blev aktuella i och med delstudie 2. Enkäten vände sig till sjuksköterskor, läkare och läkarstudenter (tre dominerande grupper med uttalad yrkesetik) och av cirka 120 identifierade deltagare svarade 72 (en påminnelse).

Resultat

Flyktingkrisen blottade en spänning mellan det hjälpande som har sin grund i medborgliga rättigheter och det som har sin grund i mänskliga rättigheter. Medborgliga rättigheter är i första hand för medborgare i det egna landet, medan mänskliga rättigheter är till för alla – oavsett medborgarskap. Frågan, som sedan dess blivit politiskt glödhet, skärptes av att Sverige ofta framträtt som ett land med långtgående och väl utvecklade medborgerliga rättigheter, och samtidigt varit en stark tillskyndare av mänskliga rättigheterna.

Hundratal och åter hundratal patienter har bedömts, skickats vidare till annan vårdinstans eller vårdats direkt på plats vid vårdstationen på Centralen i Stockholm, och idag kan jag med stor glädje meddela att Vård på Centralen härmed är en registrerad organisation. Så länge flyktingarna behöver oss kommer denna insats att fortskrida, och nu står vi starkare än någonsin. I medmänsklighetens namn kämpar vi alla.

Medborgerliga rättigheter är knutna till staten. Tankarna kring dem mejslades fram under det sena 1940-talet framför allt av den brittiske sociologen Thomas H Marshall. De mänskliga rättigheterna formulerades av Förenta Nationerna under samma tidsperiod. De spelar en mer diffus roll; förvisso är det stater som förbinder sig att beakta dem, men åtminstone i Sverige färgar sådana rättigheter i hög grad många organisationer i det civila samhället. Så arbetar till exempel Rädda barnen utifrån barnkonventionen och Röda korset orienterar sig uttalat utifrån humanitära och mänskliga rättigheter.

Spänningen mellan medborgerliga och mänskliga rättigheter är viktig för att förstå den nya typ av organisering kring vård och omsorg som uppstod i och med VpC, argumenterar Karlsson och Wallin. Vårdpersonalen, som i sitt dagliga arbete verkade framför allt för det egna landets medborgare, fick i VpC ett bredare uppdrag; de arbetade i medmänsklighetens namn. I en enkät inom ramen för studien fick medlemmarna i VpC värdera motiv till sitt deltagande på en sjugradig skala. Det motiv som värderades högst handlade om att *vård är en mänsklig rättighet*, och fick det påfallande höga genomsnittsvärdet 6,54. De allra flesta respondenterna såg alltså det motivet som mycket viktigt. Därefter följde motiv som handlade om att de tillfrågade såg sig *ha kunskap som kunde komma till användning* (6,21) och att de var *engagerade i frågan* (6,12).

Trots den starka betoningen av mänskliga rättigheter och medmänskligt engagemang var representanterna för VpC noga med att betona hur organisationen fokuserar att ge vård – inte att företräda någon ideologisk eller politisk inriktning. I intervjuer talade företrädare om att de medvetet höll en låg profil i sådana frågor, beskriver Karlsson och Wallin.

Med Facebook som klubbstuga

VpC organiserades snabbt när flyktingvågen kom. De hade Facebook som sin huvudsakliga plattform. Därifrån sköttes kommunikation, medlemsrekrytering

och koordinering av insatser. Via Facebook kunde också allmänheten följa VpC:s engagemang. Genom att organisera sig som de gjorde visade VpC på ett nytt och teoretiskt intressant sätt bli till och verka i det civila samhället.

Genom att VpC först och främst organiserade sig på Facebook *minimerade de behoven av ekonomiska resurser*. Kostnaderna för till exempel gemensamma lokaler och dokumentations-, kommunikations- och rekryteringsverktyg blev låga eller obefintliga. Samtidigt gjordes ett stort antal människor delaktiga i en fråga utan att behöva förflytta sig eller engagera sig på särskilda tider.

VpC tog vidare avstamp i redan befintliga organisationsstrukturer. Sjukvårdspersonal som engagerade sig tog med sig rutiner, kulturer, kunskaper och roller från sina professionella vårdorganisationer. Det visades kanske tydligast genom att de begärde in sjukvårdslegitimationer från personer som ville engagera sig. Den höga graden av professionalisering tillät att VpC kunde struktureras och regleras snabbt, men också att den redan från början hade hög legitimitet hos det omgivande samhället.

Slutligen lyckades VpC effektivt uttrycka en tankemodell utan att egentligen tala om den. Genom att vara en utförarorganisation blev de paradoxalt nog en effektiv röstorganisation. Även om det finns goda skäl att tro att VpC gjorde god nytta under hösten 2015, så är det inte omöjligt att symbolvärdet i det som förmedlades – medmänniskor som hjälper varandra – är det starkast bestående avtrycket som organisationen gjorde.

En ny typ av organisation – som finns när den behövs?

Det är nog ingen överdrift att påstå att mycket av det som VpC gjorde under hösten 2015 var nyskapande i det svenska civila samhället. Det var också ett nytt initiativ i relation till det offentliga insatser. Organisationen samlade professionella yrkeskårer som inte nöjde sig med att arbeta för det offentliga utifrån den grundläggande idén om medborgliga rättigheter, utan som koordinerat ställde sina kunskaper till förfogande för att hjälpa utifrån idéer om mänskliga rättigheter. De skapade på mycket kort tid en arbets- och kostnadseffektiv organisation som leddes genom sociala medier, som under en avgränsad period gjorde omfattande insatser och som därefter återgick till att vara vilande. Det projekt som Karlsson och Wallin genomfört har bidragit med ökad teoretisk kunskap på området, men vad kan det civila samhället lära sig det som hände? Och vilka slutsatser finns anledning att dra kring det offentliga roll i relation till VpC

Till lärdom för det civila samhället ...

Det är rimligt att tänka sig att många av det civila samhällets organisationer kan vara intresserade av hur VpC effektivt koordinerade en omfattande stödinsats via sociala medier. Organisationer som har resurser att bistå vid nationella kriser och motsvarande kan inspireras av VpC:s förmåga att använda sociala nätverk inte bara för att sprida information, utan också för att organisera faktiskt arbete. Även om svårigheterna med att planera och leda samlade insatser i krislägen inte ska underskattas, så förefaller exemplet VpC visa hur det enkla också var

det effektiva. Karlsson och Wallin resonerar i studien kring hur redan befintliga strukturer och rutiner som var hämtade från sjukvården gjorde en sådan enkelhet möjlig. Men är det inte så att många organisationer i det civila samhället också har sådana strukturer och rutiner i sin vardag, som skulle kunna komma till nytta vid en stödsats?

... och för det offentliga

Vilka lärdomar kan då representanter för det offentliga dra av exemplet VpC? En mycket direkt erfarenhet är att de faktiskt inte var på plats under den aktuella händelsen. De intervjuer som gjordes i studien visar på hur den offentliga frånvaron när det gällde hälso- och sjukvård var påtaglig. Deras plats fylldes istället av ideella krafter – som märkvärdigt nog i stor utsträckning bestod av deras egen personal. Här anas politiska prioriteringar som troligen påverkades direkt av spänningen mellan medborgliga och mänskliga rättigheter; vem skulle egentligen få del av offentliga resurser? I studien diskuterar inte Karlsson och Wallin kring eventuella politiska felprioriteringar; snarare pekar de på att det finns skäl att också i efterhand reflektera kring ansvars- och arbetsfördelningen mellan det offentliga och det ideella i Sverige. Finns det skillnader i arbets- och ansvarsfördelning när det gäller retorik och praktik? Vilken beredskap finns när det gäller koordinerade insatser mellan offentliga och ideella krafter vid nationella kriser?

Frågor som återstår

Den studie som Karlsson och Wallin presenterar visar på spänningar mellan olika hjälpanderationaliteter och hur dessa kommer till uttryck i en nationell krissituation. Den visar också på en ny typ av organisering, där professionella yrkesgrupper formerar sig i det civila samhället med hjälp av sociala medier. Båda dessa företeelser bör studeras ytterligare, argumenterar Karlsson och Wallin. Därtill, menar de, finns det skäl att kritiskt diskutera rollfördelningen mellan det offentliga och det ideella. Var det som hände på T-centralen i Stockholm 2015 ett tecken på ett starkt och flexibelt svenskt civilsamhälle, eller snarare på en bristande beredskap i den offentliga svenska välfärden? Eller var det något helt annat?

Referenser

Karlsson, M., & Wallin, V. (2017). Vård på Centralen: Om vita rockar i det civila samhället. *Socialmedicinsk Tidskrift*, 94(5), 565–571.

Wallin, V. (2018). Vårdutbildade i ideellt arbete: Vård på centralen – Ny organisationstyp vid flyktingkrisen 2015. *Socialmedicinsk Tidskrift*, 95(5), 559–567.